

»GØNGEHØVDINGEN«

Svend Povlsen Gønge

Af

Arkivar i Dansk Folkemindesamling, København,
mag. art. Hans Ellekilde

»Gøngenhøvdingen«
Svend Povlsen Gønge

Af
Arkivar i Dansk Folkemindesamling,
København,
mag. art. Hans Ellekilde

Det grundlæggende Værk om Gøngebygdens store Søn, »Gøngehøvdingen« og Friskareføreren Svend Povlsen Gønge, er skrevet af den danske Kulturhistoriker, Lærer i Kongsted i Sydsjælland Severin Kjær under Titelen »Gjøngehøvdingen Svend Povlsen og Snaphanerne, et Bidrag til Snaphanetidens Historie« 1892. Hovedkilden til dette meget fortjenstfulde Værk er en Samling Dokumenter vedrørende Svend Povlsens Livshistorie, som uden nærmere Kommentar har været trykt i »Årsberetninger fra det Kongelige Geheimearkiv« VI 1876-82 S. 226-35 og i Tillægget til disse Årsberetninger S. 28-32. Efter Afslutningen af sit store Værk har Severin Kjær vedblevet at samle Stof til Svend Povlsen Gjønges Livshistorie, og han har i 1903 udgivet et meget værdifuldt Supplement til sin Bog »Svend Gjønge efter Svenskekrigen«, trykt i Tidsskriftet »Fra Arkiv og Museum« II S. 42-75. Et fremragende Bidrag til Svend Gønges Historie som Friskarehøvding har Militærhistorikeren K. C. Rockstroh givet i sit Foredrag i Køge 1911: »Om Svend Poulsen (Gøngehøvdingen) i Øst- og Sydsjælland 1658-59«, trykt i Årbog, udg. af Hist. Samfund for Københavns Amt 1911-32 S. 60-68. Disse værdifulde Udfyldninger til Severin Kjærs Bog har Pastor Torsten Lundberg i Glimåkra desværre ikke kendt, da han for 20 År siden skrev sin populære Levnedsskildring »Svend Povlsen Gyng, Majoren, Göingehövdingen. 1610-76« i Göinge Hembygdsförenings Årsbok 1926 S. 29-47. Lundberg nævner som Kilde et Par Værker af den danske Romanforfatter Carit Etlar, »Gøngehøvdingen« 1853 og dens Fortsættelse »Dronningens Vagtmester« 1855, men disse i national Henseende så betydningsfulde Romaner, i mange Måder raske danske Drenges Yndlingsbøger, har slet ingen historisk Kildeværdi, da Carit Etlar, eller som hans virkelige Navn er, Carl Brosbøll (1816-1900), i 1853 Amanuensis ved det Store Kongelige Bibliotek, kun havde ringe

historisk Viden om sin Helt, men skrev om hans egne og hans trofaste Fællers Vagtmesteren Ibs og Bondedrengen Palles Bedrifter ud fra sin egen redebonne Digterfantasi. Hovedkilden til Etlars Viden synes at være Rasmus Nyerup »Efterretninger om Kong Friderik den Tredie og de mærkværdigste i Danmark og Norge under hans Regjering (1648-70) indtrufne Begivenheder« 1817 S. 113-20, en Fremstilling, som indeholder et meget vigtigt og værdifuldt Uddrag af og Gengivelse på Dansk af en samtidig latinsk Kilde, den danske Historiograf og Latin-digter Vitus Berings Obsidio Hafniensis fra 1676, en Skildring af den danske Hovedstads Belejring i Tiden 11. August 1658 til 27. Maj 1660, da Freden efter den store Svenskekrig blev sluttet. Helt umuligt er det ikke, at Carit Etlar har kendt og benyttet en nu af den danske Almenhed fuldstændig forglemt Novelle »Svend Poulsen, Bonde i Sjælland«. En Fortælling af Peder Ditlev Faber, forhen Præst i Jungshoved, 1820. Den er digtet på Grundlag af Fabers Barndomskendskab til Sagnene om Friskarehøvdingen, Svend Poulsen, der efter hans og i øvrigt de sydsjællandske Folkesagns urigtige Mening på Svenskekrigens Tid boede på en Gård i Snesere, Nord for Præstø Fjord i Sydsjælland. I denne Novelle nævnes Svend som »Høvding for Gyngerne«, som »Gyngelhøvding«, en Benævnelse om ham, som Rasmus Nyerup slet ikke anvender.

I det nye store Dansk biografisk Leksikon XVIII S. 541-45 har Kap-tajn Rockstroh givet en meget knap Levnedsskildring af Svend Povlsen. Der kan være Grund til at give en Levnedsskildring i noget fyldigere Form på Grundlag af de nu foreliggende Kilder, som man kunde ønske, at en Romandigter af Carit Etlars Rang i 1853-55 kunde have kendt.

Torsten Lundberg oplyser, jeg ved desværre ikke med hvad Hjem-

mel, at Svend Povlsen var Husmandssøn fra Birkebjerg, nu Skeinge ved Skeingesøen i Verum Sogn i V. Gønge Herred, og at han var født i Året 1610. I sit lille Skrift »Söner och döttrar av Göinge, Namnen å minnesstenen i Broby hembygdsparck« 1932 S. 2 slutter Pehr Johnsson sig til samme Opfattelse. Hvis disse Oplysninger er rigtige, må Svend Povlsen meget tidligt være kommet i Krigstjeneste, ikke mere end femten År gammel. Han skriver nemlig i en Ansøgning fra 5. April 1673 (Fra Arkiv og Museum II 56, her som i alle øvrige samtidige Skrivelser for Forståelighedens Skyld gengivet i moderne dansk Retskrivning):

»Og efterdi jeg er en udaf Rigets Indfødte, da haver jeg udi Krigs-Occasioner (dvs. Krigshændelser) været øvet, siden salig højlovlig Kong Kristian den Fjerde udfor her af Riget imod Kejseren«. Dette skete den Juni 1625, da Kong Kristian rykkede frem over Elben imod Weser, for at forsvare de tyske Protestanter imod de overmægtige Katholiker under Tilly og Wallenstein. Om sin Krigshistorie fortæller Svend Povlsen i samme Ansøgning:

»Og der Krigen blev kompareret« (dvs. afsluttet, i Lybæk den 27. Maj 1629) »blev jeg med velbårne Oberst Holger Rosenkrantz for en Gefreiter med hans Regiment ad Nederland kommanderet udi Prins von Oraniens Tjeneste, hvor jeg forblev udi to År, som mit rigtige Pas udviser. Derefter haver jeg begivet mig ind igen i mit Fædreland, hvor jeg af Hans Kongelige Majestæt er betroet at hverve et Kompagni til Hest imod de Svenske Anno 1643«.

Om Svend Povlsens Chef i den hollandske Fejde Holger Rosenkrantz (1599-1634), ved vi, at han som Kaptajn ved Kongens Livregiment under Lohausen blev fanget i Slaget ved Lutter am Barenberg

den 17. August 1626, hvor Kristian den Fjerde led et for Danmarks Fremtidshistorie skæbnesvangert Nederlag. Holger Rosenkrans blev udvekslet hos Tilly den 10. December 1626, han blev 1628 Oberst for Landeværnet på Fyn og 1632 ligeledes for Landeværnet i Sjælland. Han drog 1634 som Oberst for et dansk Regiment til Holland for at tjene Prins Henrik Frederik af Oranien, der siden Broderen Morits Død den 23. April 1625 havde stået for Styret, men her faldt Oberst Holger Rosenkrans allerede samme År 1634 i Slaget ved Venlov. Det er rimeligvis i disse År 1634-36, at Svend Povlsen har gjort Krigstjeneste i Holland. I de følgende År har han vist nok efter sin Hjemkomst været i Kong Kristian den Fjerdes personlige Tjeneste som »Drabant og kongelig Tjener«, måske ligefrem været ansat som så mange andre af de højtanskrevne Gønger i Kongens personlige Livvagt.

Rimeligvis er han identisk med en Gefreiter Svend Poulsen under Major Dumbars Kompagni, som i de tre Måneder fra 1. Maj til 30. Juli 1641 i Følge Rigens Generalkommissær Knud Ulfelds Regnskaber får udbetalt i Lønning 9½ Rigsdaler 1 Ort og 19½ Skilling. Han blev da Korporal under Kaptajn Hans Petersens Kompagni i Steden for Jens Bay, der fratrådte denne Stilling, og endnu 1. Maj 1643 er han Korporal ved samme Kompagni, og han får da udbetalt et Års Besolding med 45½ Rdl. og 12 Sk. Begge disse Kompagnier har ligget i Halmstad i Halland, og det er derfor rimeligvis i Halland, at Korporal Svend Povlsen især hverver sine Dragoner til Kong Kristian den Fjerdes Tjeneste i den såkaldte Torstensonske Krig, den 12. December 1643 til Freden i Brømsebro den 13. August 1645. Om Svend Povlsens Deltagelse i denne Krig meddeler Rockstroh, at han først var Sergent ved et Kompagni i Gønge Herred og derefter Fændrik ved et Dragonkompagni.

Ved Freden i Brømsebro blev Halland afstået til Sverige for 30 År,

og derved kom Svend Povlsen under svensk Herredømme. Han var nemlig efter Afslutningen af sin lange Krigstjeneste blevet gift i Halland med en Enke, med hvem han fik Stifsønnen Niels Lauritzen, der, da den store Svenskerkrig udbrød i 1657, blev Mønsterskriver i Stifaderens Kompagni. Svend Povlsen nævnes i et Brev til den danske Overgeneral Axel Urup fra det danske Rigsråd, »som Borger udi Laholm og bosiddende i Knærød«. Det hedder i denne Skrivelse, udstedt i April 1657 (Arkiv II 57):

»Og eftersom udi Halland præsenterer sig en Mand ved Navn Svend Povls, Borger udi Laholm og wohnhaftig (dvs. bosiddende) udi Knærød, som vilde på billig Kapitulation (dvs. Overenskomst) under en Ritmester indstille sig som Løjtnant med et Kompagni Dragoner med Heste og Gevær, hvilket ikke alene kunde komme os til lidelig Kapitulation og snar Tjeneste, men endog vore Naboer til temmelig Afbræk. Da vilde Hr. Axel Urup lade Holger Wind forskrevne Svend Povls det lade vide, så han kan undkomme og med hannem kapitulere og gives Assigation på Indkvarteringen på sine Officerer og Folk, eftersom de komme til, mens ingen Traktement at give, førend de mønstret vorde.«

Snart efter blev denne Kapitulation, denne Overenskomst sluttet med Svend Povlsen af Holger Vind, den danske Kommandant i Helsingborg den 29. April 1657.

»Efter de velbårne Herrers Dannemarkes Riges Råd så vel som Generalens velbårne Hr. Axel Urups Ordre haver jeg kapituleret med Svend Povelsen om et Kompagni på 100 Dragoner at hverve til hans

Kongl. Majestæts Tjeneste på efterskrevne Konditioner, at hannem skal gives for hver Dragon udmunderet med Hest, Sattel, Bidsel og Bøsse 10 Rigsdaler, men for en umunderet 1 Rigsdaler. At hannem skal forundes Kvarter til sig og sine Dragoner efterhånden, som de hvervet vorder, udi Engelholm. At han skulde blive mønstret og givet Fane, så snart han kunde bringe de 50 Dragoner op; at hannem Hvervepenge skulde gives efterhånden, som hans Hvervning går for sig.«

På dette Tidspunkt forberedte Danmark til sin egen store Ulykke Hævnkrig imod Sverige for Nederlaget i den Torstensonske Krigs 1643-45. Formålet var naturligvis at generobre de ved Freden i Brømsebro tabte Provinser Osel, Gotland, Jämtland og Herjedalen, samt Halland. Krigen blev erklæret fra dansk Side den 1. Juni 1657. Med Scepter i Hånd og i fuld Ordensdragt red den danske Herold over den svenske Grænse med det skæbnsvangre Føjdebrev.

På det Tidspunkt var Svend Povlsen nået så vidt med Hvervningen af sit beredne Kompagni, at han kunde Søndag den 10. Juni 1657 stille i Helsingborg med en Afdeling på 60 Mand, nemlig 50 Dragoner, 9 Befalingsmænd og med Stifsønnen Niels Lavridsen som Mønsterskriver. Kompagniet fik overleveret sin Fane og aflagde Faneeden. Den 13. Juli 1657 kan Svend Povlsen som Dragonkaptajn overfor Ridder og Generalkrigskommissær Niels Krabbe til Skeldinge kvittere for 200 Rigsdaler til at udfylde sit Kompagni med.

Få Dage senere lå den »bortrømte menederske Borger og hallandske Rebel«, »den Snaphanen Sven Pålszen« ovenfor Passet ved Himmelslof på Nordsiden af Hallandsås, for at holde Vagt mod Svenskerne. Her blev han ved Daggry den 18. Juli 1657 overfaldet af en meget overlegen svensk Styrke, og hans fåtallige Dragoner spredtes til alle Sider.

Selv trak han sig tilbage mod sit Standkvarter Engelholm, men inden han nåede sit Tilholdssted, havde han den største Del af sit Mandskab samlet hos sig igen. 14 af den lille Flok forsvandt, og de er sikkert blevet nedhugget af Svenskerne, for ingen af dem vendte senere tilbage til Svend Povlsens Kompagni.

Svend Povlsens Kompagni deltog i den følgende Tid i Kampene med de svenske Tropper. Det var med ved Nederlaget ved Genevads Bro den 31. August og i Sejren ved Kattarp den 3. Oktober 1657. Den 28. December 1657 fik Svend Povlsen kongelig Bestalling som Dragonkaptajn fra Kong Frederik den Tredie, et Brev, som Svend Povlsen så højlgt havde længtes efter og lagt så stor Magt på. Han blev ved i Januar-Februar 1658 at ligge på Udkig efter Svenskerne ved Engelholm og sikkert også oppe på Hallandsås. Han deltager således slet ikke i Krigen på Fyn og Sjælland efter Svenskekongen Karl Gustavs for os så skæbnesvangre March over Lillebælts og Storebælts Is o. 1. Februar 1658. Ved Freden i Roskilde den 26. Februar 1658 blev Svend Povlsens elskede Fædreneprovins Skåne for alle Tider afstået til Sverige. Svend Povlsen og hans Kompagni vilde ikke gå under svensk Herredømme, de søgte øjeblikkelig over til Sjælland. De omtales i et Kongebrev fra Kong Frederik den Tredie til Rigens Hofmester Jokum Gersdorf af 3. Marts 1658:

„Eftersom vi komme i Forfaring, at Svend Povelsens Dragoner skal være herover kommen til vort Land Sjælland, da eragter vi bedst udi disse Tider, da Landet er udplyndret, at de aftakkes. Thi haver I med bemeldte Svend Povelsen at handle, at han lader dennem gå fra hverandre, så enhver kan søge Tjeneste her i Landet, som de bedst kan. Hvad bemeldte Svend Povelsen er angående, kan I hannem om vores

Kongelige Nåde for gjorte Tjeneste forsikre, når nogen Lejlighed dertil gives, eller han derom anholder.«

Kongen søgte forgæves at skaffe sin tro Krigsmand Fiskeretten i Esrom Sø i Nordsjælland; han skriver den 10. Juli 1658 til Lensmanden Kristoffer Bille:

»Vi bede dig og nådigst ville, at du dig erkjendiger, om det Fiskeri, som er til Esrom Mølle i dit Len, uden nogens Præjudice (dvs. Skade) til Svend Povlsen kan forundes, og din underdanigste Erklæring med forderligste derom i vores Kancelli haver at indskikke.«

Det blev ikke Grib Skov i Nordsjælland, der blev Tumblepladsen for Svend Povlsens Bedrifter i den snart på ny udbrydende store Svenskerkrig, da Svenskerkongen Karl Gustav den syvende August 1658 steg i Land i Korsør. Det varede ikke længe for Svend Povlsen at samle sit gamle Kompagni, men denne Gang mødte de ikke som Året før som veludrustede Dragoner, de mødte som Fodfolk, og de blev efter Kong Frederiks Ordre d. 27/8 1658 fordelt i tre lige Parter mellem Feltmarskalk Hans Schack, Prinsen Ulrik Christian Gyldenløve, Kongens Halvbroder, og Oberst Frederik v. Ahlefeld. Rimeligvis har Kongen tænkt sig, at disse udmærkede skånske Soldater skulde være ligesom Saltet, hvormed hele det øvrige danske Mandskab skulde saltes; for denne Bestemmelse var ikke Vidnesbyrd om kongelig Unåde imod hans selvopofrende Dragonkaptajn Svend Povlsen. Kongen havde sin særlige Opgave til denne »sin ærlige kongelige Tromand og Tjener«, som han Juni 1675 kalder sig selv: han skulde drage ud i Sjælland og kalde de sjællandske unge Karle under Våben for Konge og Rige. Få

Dage før havde Kong Frederik nemlig overgivet Svend Povlsen et Kongebrev til Sjællands Indbyggere af 22. August 1658:

»Hilse vi Eder alle, vore kære og tro Undersætter, af hvad Stand og Kondition (dvs. Stilling) I være må og kan. Eftersom vi uformodeligen af Kongen i Sverige er overfalden og her i vores Residensstad belejret, så tvivle vi ikke på, at enhver af vore tro og oprigtige Undersætter jo sig til Gemyt fører den. Ed og Pligt, hvormed de os ere tilforbundne, og derfor søge efter at gøre Fjenden alt muligt Afbræk og Skade. Til hvilken Ende vi og nådigst haver anbefalet Svend Povlsen sig ud på Landet at begive og Almuen at samle. Thi bede vi eder alle og enhver, som Fjenden Afbræk gøre vil, af al Magt hannem behjælpelig at være udi alt. hvad han eders Tjeneste kan behøve, og hvorved Fjenden al Skade og Nakdel kan tilføjes. Vi ville alle eders Velvillighed i så Måder tilbørligen og med al kongelig Nåde i sin Tid vide at erkende.«

Samme Dag udstedte Kongen Løfte om, at »dersom Kaptajn Svend Povlsen udi vores og Fædrenelands Tjeneste skulde blive skudt og omkommet, da ville vi efter hans Død lade forsørge hans Hustru og Børn deres Livstid.«

Om Gøngernes Forsvar af København og deres Kaptajn Svend Povlsens Anseelse i Datidens Danmark har vi fortrinlige Oplysninger i den samtidige Kilde, Latindigteren Vitus Berings Obsidio Hafniensis 1676 S. 54-56, som vi hovedsagelig citerer i Rasmus Nyrups danske Gengivelse (S. 114-16).

»Uagtet de Belejrede havde bestræbt sig for at få gjort ryddeligt i Forstæderne til København, at få Murene nedbrudte, Træerne omhug-

gede og Haverne ryddede, var der dog et Sted, som de ikke så let kunde blive færdige med. Det var udenfor Østerport, hvor Jordsmonnet var ophøjet, og nogle Bakker og Dæmninger lå i Vejen, som hindrede Skytsprammene fra at fyre med den tilsigtede Virkning. Når man vilde jævne det Sted, udsatte man sig for Fjendens Kugler fra Batterierne på Vartov ved Strandvejen nord for København, og det var beliggende så langt fra Voldene, at man var udsat for let at kunne blive afskåret. Desuagtet påtog Gøngerne sig dette farlige Hverv, tændte Husene i Brand og jævned Pladsen. Dette krigerske Folkefærd har sin Hjemstavn i det nordlige Skåne, [hos Bering i Bleking, Skånes Nabo]. Man skulde tro dem nedstamme fra Skyterne, da de, ligesom disse, fra Barnsben af lære at skyde til Måls, og deres Mødre endog, ved at nægte dem Maden, nøder dem til uophørlig at dve sig, så de til sidst opnå den Færdighed at kunne ramme alt, hvad de sigter efter ... En Trop af disse Gønger udgjorde Kong Frederiks Livvagt; så betroede var de, da de foruden deres Krigerfærdighed fra Arilds Tid har været berømte for deres Troskab og Hengivenhed for Kongen. Det dem nyligt ved Roskildefreden af 26. Febr. 1658 pa^alagte svenske Åg var dem utåleligt. Da de ikke, [sådan som Bornholmerne], har kunnet rive sig løs fra så overvældende en Magt, flokker de sig, af Had til Slaveriet, sammen i Hobe, og de viste sig snart på åben Mark, snart skjulte de sig i Skove og Krat, hvorfra de lurede på Vejfarende. Forfulgtes de af Fjenden, reddede de sig ved Smuthuller og forsvarede sig snart ved Hjælp af snævre Passer og snart ved høje Fjælde.

Disse af Naturen barske og al Tvang hadende Mennesker bleve endnu mere ophidsede af Friskareførereren Svend Povlsen. Forstod nogen at opflamme en Folkemængde og sætte den på Krigsfod, så var det ham. Han var ufortrøden i at udspionere enhver Lejlighed, kom i Fjen-

dens Lejr med den helligste Mine af Verden, hørte hvad Anslag man havde for, og var så, når han kom til sine Fæller igen, straks rede at tage mod Fjenden, fra hvad Kant han end viste sig. - Da Københavns Belejring tog sin Begyndelse, betjente han sig her af samme Krigslist og voldte de Svenske adskillige Tab; især var han heldig i at overfalde Provianttransporterne og at nøde dem, der havde plyndret, til igen at overlade ham det gjorte Bytte. At det i Grunden var et Røverhåndværk, vil jeg (dvs. Vitus Bering) ikke så lige fragå; men Overfald og Krigstilstand retfærdiggør ethvert Middel og ethvert Påfund, hvormed man kan tilføje Fjenden Skade og Afbræk.»

I et Brev til Kongen af 1. Januar 1661 fortæller Svend Povlsen om sit Arbejde med at opflamme Sjællands Almue til Modstand mod den forhadte Fjende og om de store Vanskeligheder, som han og hans Folk som Datidens Frihedskæmpere havde at bestå imod de ikke helt få uoprigtige og troløse Sjællandsfarere, der gik Fjendens Ærinde, og som dømte en af hans allerbedste Mænd, Laurids Hemming søn af Lyderslev, til Stejle og Hjul på Turebygårds Ting den 25. Maj 1660.

»Efter Eders Kongelige Majestæts nådigste Ordre og Befaling, samt derom skriftligt medgivne kongelige Emissionsbrev (dvs. medsendte Brev), Almuen til Fjendens Afbræk udi Sjælland at rejse og forsamle, der jeg den 22. Augusti 1658 af Eders kongelige Majestæt nådigst blev udkommanderet, hvilket jeg og med højeste Iver og Vindskibelighed haver ladet mig være angelegen underdanigst at efterkomme. Og alligevel jeg en Del kapabel Mandskab på en kort Tid tilvejebragte, hvormed jeg, og Fjenden, imedens jeg kunde blotte mig (klare mig) derudi Landet, adskillig og mærkelig Afbræk gjort haver, så er der dog blevet

fundet nogle, som haver perturberet min gode Intention (dvs. forstyrret min gode Hensigt) og ligesom gjort sig afspændige (dvs. frafaldne) fra den gode gamle danske Huldskab og Mandskab (dvs. Manddom). Og i Synderlighed der jeg udi mit Kompagni hvervede og overkom en god, ærlig tro dansk Karl ved Navn Laurits Hemmingsen, hvilken var alle Vegne meget velbekendt udi Sjælland, som og ikke lod sig fortryde ved Nat og Dag at rejse omkring udi Landet, mig ikke alene god Kundskabs Rekognition (dvs. Erkendelse) at føre, men endog en Del Mandskab mig at tilbringe og forskaffe. Denne tro, ærlige Karl er omsider forræddeligen forkundskabet (røbet) og bragt udi de grumme Fjenders Hænder med en Del uoprigtige Sjællandsfareres Angivende, at have været med Snaphaner og rejst for mig omkring Landet med oprørske Breve. Hvilket Provsten udi Snesere Hr. Albert Schrøder, tillige med adskillige andres Vidnesbyrd godvilligen, aldeles utvungen og uden nogen tilgivet Kald og Varsel, de Svenske til Villie, på hannem så ganske ukristeligen gjort haver. Hvorudover de og haver tilvejebragt, at nogle tiltagne ugudelige Doms mænd efter Fjendens Protestation (dvs. Påkrav) haver hannem condemneret (dvs. domfældt) efter derom medfølende Doms videre Udvisning og Indhold; hvorefter han og ynkeligen ved Turebygård er bleven henrettet og lagt på Stejler. Jeg anråber derfor Eders Kongelige Majestæt på det allerunderdanigste, at Eders Majestæt nådigste Befaling måtte udgå til Eders Kongelige Majestæts Befalingsmand over samme Gebet (dvs. Område), at fornævnte ærlige Martyr måtte igen af Stejlen blive nedtagen og lagt udi kristen Jord; hvilke de utro Mennesker, som hannem udi sin tro, velmente Tjeneste mod Eders Kongel. Majestæt så ynkeligen haver forrådt og fordømt, til Straf selv burde at gøre med Provstens og Dommerens Nærværelse og Tilhjælp, og til en Straf selv ned igen af Stejlen at tage og hæderligen

begrave, som han i levende Live - på hans Vegne at tale, vel fortjent haver. Om samme sammenrottede Parti ellers i andre Måder, for slig hans forsmædelige Døds Hævn og Straf, kunde fri blive, hvorudi jeg underdanigst formoder Eders Kongelig. Majestæts nådigste Villie og Bønhørighed, den Gud allernådigst vil anse og rigeligst belønne. Og jeg med alle redelige tro, danske Mænd forbliver indtil Døden, med Liv og Blod.

*Eders kongelige Majestæts
Allerunderdanigste, tropligtskyldigste Tjener
Svend Povelsen, Kaptajn«.*

Svend Povlsen nåede siet ikke at ydmyge sin tro Mand Laurits Hemmingsens Angivere og Dommere, så meget han havde ønsket, og desuden at få dem tiltalt og straffet for deres Følgagtighed overfor Fjenden. Kongen lod Sagen undersøge, og han har vel erkendt, at både Provst og Dommer sikkert må have handlet under svensk Pres og Tvang, for Kongen indskrænkede sig til at påbyde sin Lensmand Jørgen Reetz:

»Vores nådigste Villie og Befaling er, at du den Anordning gør, at afgangne Laurs Henningsens Legeme, som skal ligge på Stejle ved Turebygård, straks vorder nedtaget og udi kristen Jord begraves.«

Dette Overfald på Snesere Præstegård kan vi nærmere belyse ved Uddrag af Domsafs sigelsen på Turebygårds Birketing den 25. Maj 1660, trykt i Geheimearkivets Årsberetninger VI Till. 29-31, sml. Kjær S. 130 og S. 138 ff.

»Belangende Laurits Hemmingsen af Sjolte bekendte forskrevne Snesere Sognemænd, at han havde slaget sig til Snaphanerne og var med Svend Povelsen og hans Selskab, der de tvende Kvartermestre, nemlig Mogens Johansen af Major Pattrichs Kompagni og Svend Andersen af Ritmester Horns Kompagni, her udi og ved Snesere ere bievne ombragte ... Og videre bekendte Præsten i Snesere, Mester Albert, at forskrevne Laurits Hemmingsen var med i hans Hus, hos Snaphanerne, da forskrevne tvende Kvartermestre blev ombragt, og så han, at Laurits Hemmingsen fulgte dem bort igen ... Blev forskrevne Laurits Hemmingsen tilspurgt, om han noget herimod sig til Befrielse, eller nogen på hans Vegne vil have noget at svare. Da for Retten fremstod forskrevne Laurits Hemmingsen, og ved Ed, med oprakte Fingre, benægtede intet at have været med nogle Snaphaner, langt mindre ført noget Gevær mod de Svenske eller ombragt nogle Mennesker. Derimod svarede forskrevne Mads Lauridsen i Brøderup og vidnede ydermere, at han så forskrevne Laurits Hemmingsen, noget efter at forskrevne Kvartermestre er bievne ombragte, om Nattetide på Sjolte Gade, og er indgået til en Mand, ved Navn Peder Skrædder sammesteds, og vilde nødt ham til at gå omkring til Kaptajnerne over Bønderne med et oprørske Brev, som skal have formeldt (dvs. haft til Hensigt) at oprøre Landet og gå til Svend Povlsen og gøre de Svenske Afbræk. Da haver forskrevne Peder Skrædder stået imod og ikke villet straks gå med Brevet. Så truede han ham og vilde have skudt ham ihjel, thi han havde Pistoler hos sig på Hesten. Peder Madsen i Sjolte vidner og ydermere, at han og haver, lidt efter at Kvartermestrene er bievne myrdede, mødt Laurits Hemmingsen på deres Mark, og havde han en lang Bøsse for sig på Hesten.«

Den afsagte Dom gik ud på, at „efterdi forskrevne Laurits Hemming-

sen overbevises, så vel og efter hans egen Bekendelse at have været med Snaphanerne, den Tid de tvende Kvartermestre er blevne myrdede, og både at have fulgt Snaphanerne til Snesere og fra igen, som de ere ombragte, i lige Måde bevises ham over, at han derefter haver redet som en Snaphane og Morder med Pistoler og lange Bøsser, hvorfor vidstes ej rettere at kende, end han jo bør straffes på sit Liv for samme sin Gerning, om Hans Excellence, Hr. Generalmajor Grev Ludvig (Weirich) hannem ikke anderledes vil benåde.«

Det fandt Hr. Ludvig ikke Anledning til, og så blev Frihedskæmperen Laurits Hemmingsen henrettet, samtidig med at Freden efter den store Svenskerkrig blev sluttet, nemlig den 26. Maj 1660.

I en Håndskriftpakke i det Store Kongelige Bibliotek (Gl. kgl. Saml. 1133 fol.) findes der en udateret og uunderskreven Beretning om »Strejfenerne i Sjælland«, der efter Kaptajn Rockstrohs og også min Mening må hidrøre fra Svend Povlsen personligt og være en Afskrift af hans egenhændige Beretning om hans Ledelse af Friskarekrigen mod Svenskerne i Øst- og Sydsjælland i Egnen mellem Køge i Nord og Vordingborg i Syd. Denne Beretning har tidligere i fyldigt Uddrag været trykt i Københavns Amts historiske Årbog 1911 S. 63-65, men den har desværre været Severin Kjær ubekendt.

»Eftersom jeg på min allernådigste Herres Befaling er uddraget af København og ud på Landet, da er jeg kommen i Land ved Køge Kro midt iblandt Fjenderne, hvor jeg dog af Guds synderlige Nåde er kommen omkring Køge, og er kommen til en Gård ved Ganneskovs Bro og haver der været en tre eller fire Dage. Og imidlertid haver jeg tilskrevet alle Kaptajnerne deromkring, at de vilde rejse Bønderne og komme

mig til Hjælp, hvortil de svarede, at får det Folk (dvs. det regulære Militær) i Falster og Lolland vilde komme herover, så vilde de gerne følge med. Der jeg ingen Hjælp kunde bekomme, haver jeg selv med stor Besværighed hvervet 20 Karle, og er vi så kommet i Kast med en Kvartermester, og en Korporal og 6 Ryttere, som vi gjorde kaput (dvs. dræbte).

Og eftersom vi fik Kundskab, at på Totterupholm (i Karise Sogn) lå en Løjtnant med nogle Ryttere, hvorfor jeg straks begav mig derhen; men en Bonde i Fakse havde alt advaret ham, så at de var alt borte; men nogle Heste bekom vi der. Så drog vi tilbage til Karise. Der skød vi en Kvartermester og tre Ryttere. Drog vi så ned ad Landevejen (mod Vordingborg), og i Lystrup kom vi til en ganske Hob af Proviantvogne, som skulde til Lejren (ved København). Dennem kom vi tilbage igen og lod dem køre hjem, og 4 Ryttere skød vi ihjel, som var med Provianten. Drog vi så til Fiskerhoved og straks ud i Stevns Herred og i Tårøje, Lyderslev og de andre omliggende Byer: skød 3 Kvartermestre og 8 Ryttere ihjel. Dog måtte vi straks begive os derfra, formedelst at der lå 300 Ryttere ved Prambroen (over Stevns Å imod Nord) og en ganske Hob i Store Hedinge. Så drog vi ned ad Landevejen ad Vordingborg Len, og på Vejen træffed vi 21 Ryttere an, som vi kom i Chagering med. 19 gjorde vi kaput, de 2 undkom. Og (yderligere) en Regimentskvartermester, 2 andre Kvartermestre og en Kornet (gjorde vi kaput). I Sjolte (Snevere Sogn) skød vi også en Kvartermester og 2 Ryttere.

Så fik vi Kundskab, at der var en ganske Hob til Præstens i Sværdborg, hvorfor vi droge straks did om Morgen tidligt og kringsatte (dvs. omringede) Gården, hvor vi fik 4 Kvartermestre, 2 Korporaler og 18 Ryttere, som vi tog med os og gjorde kaput med i Skoven. Og hvor vi kom, så tog jeg alt an, så at jeg bekom 56 Karle. Drog så tfl Snese-

re Præstegård. Der skød vi en Regimentskvartermester og en anden Kvartermester og 6 Ryttere. Og Provianten, som de havde og skulde til Lejren med, kom vi Bønderne til at drage hjem med igen. I Køng skød vi en Kvartermester og 3 Ryttere, og i Torp skød vi 8 Ryttere ihjel.

Så fik vi Kundskab, at der kom et Parti 100 Mand stærkt, hvorfor vi gjorde os rede til at tage imod dem, hvor de straks fægtede med Hælene (dvs. flygtede). 46 gjorde vi kaput af Rytterne, en Løjtnant, en Kvartermester og 2 Korporaler. - Der de Ryttere i Præstø og Vordingborg og de andre Byer hørte, at vi så dominerede, retirerede de sig tilsammen og drog til Næstved. Så fik vi Kundskab på dem, hvor vi rendte en stor Mil efter dem, før vi nåede dem, og kom så i Kast med dem ved Fladså. Der skød vi 21 Ryttere ihjel og en Kvartermester og en Korporal. Og på Skovmøllegård skød vi en Korporal og i Egesborg en Kvartermester og 9 Ryttere kaputtet (dvs. dræbt).

Så skrev vi straks Christoffer Lindenow til på Nykøbing Slot om Hjælp og Ritmester Schrøder på Møn, hvor de svarede, at de ingen Folk havde at miste fra Landet. Så drog jeg selv over til Møn til Ritmester Schrøder. Han lovede at følge mig over til Sjælland. Så drog vi over om Natten og kom til Vordingborg om Morgenens tidligt og skøde 27 Ryttere ihjel, og en Kvartermester toge vi til Fange, som blev sendt til Nykøbing Slot. Så drog Schrøder over til Møn, men jeg blev på Landet (dvs. Sjælland). Så blev der kommanderet 2000 Ryttere og Dragoner ud at lede mig op, og måtte jeg begive mig over til Møn med mit Folk, hvor jeg måtte dog hverken få Kvarter til Folket eller blive der for Schrøder, som var ræd for at ikke få Kvarter (dvs. Pardon) for vor Skyld, hvorfor jeg måtte begive mig over til Sjælland igen. Og da var der kommanderet Grev Ludvig (Weirich) ud med sit Regiment og 4 Feltstykker, som blev liggende ved Fakse i 6 Uger. Hvorfor, der Fol-

ket så, at jeg ikke kunde få Kvarter (dvs. Pardon) til dem, og at de var i deres Fjenders Hænder, har de draget bort fra mig, hvor de sig selv kunde beskytte - uden nogle få, som blev hos mig og med stor Nød kom vi over til Niord, en liden Ø i Jungshoved Len (mellem Sjælland og Møn). Og mens Vandet var åbent, har jeg tit været ovre (på Sjælland) og gjort kaput med så mange, vi overkomme, og en Kvartermester tog vi til Fange på Jungshoved, som blev sendt til Nykøbing Slot. Og ved Tappernøje Kro kom vi og en ganske Hob Proviantvogne tilbage igen - en Kvartermester og 4 Ryttere kaput.«

Desværre slutter den unavngivne Beretning her, og Svend Povlsen fortæller således ikke, hvorledes han med de mest trofaste af sine Folk slap fra Øen Nyord tilbage til København, den belejrede By, hvor han bliver omtalt i et Kongebrev af 16. Marts 1659, altså en god Månedstid efter Stormen på København den 11. Februar. Det hedder her: »Vider, at vi nådigst tilfreds er, at Svend Povlsen må indtil på videre nådigste Anordning trakteres lige med andre reformede Kaptajner til Fods«. Vi kan altså slutte, at de Bedrifter, som har båret Svend Povlsen Gønges Navn ned gennem Tiderne, og takket være Carit Etlars velskrevne Roman gjort ham ved Siden af Niels Ebbesen og Tordenskjold til danske Drenges Yndlingshelt, har fundet Sted i Tiden efter den 22. August 1658 og før 16. Marts 1659, snarest i de sidste 4 Måneder af 1658. En Tidsbestemmelse har vi også i, at Falster måtte overgive sig til Svenskerne 27. April 1659, og at Møn efter et beundringsværdigt heltemodigt Forsvar overgav sig en Måned senere, den 29. Maj 1659.

Svend Povlsen Gønges Beretning om Begivenhederne i Øst- og Sydsjælland i Eftersommen 1658 og Vinteren 1659 kan yderligere belyses af vore Fjenders spredte Meddelelser om ham, og af de sydsjællandske

Folkesagn på Præstøegnen.

I November 1658 skriver en svensk Oberstløjtnant Stahl fra Køge, at nogle fangne danske Folk, der i et Skib vilde til København med Proviant fra Møn, bekender, at Kaptajn Svend Povlsen med 20 Karle opholder sig på en lille Ø mellem Sjælland og Møn. Øen hedder »Norr« (dvs. Nyord), og den ligger kun to Bøsseskud fra Sjællands Kyst. Han, Svend har dog måske 30 Snaphaner hos sig. Folkene mener, at man nok kunde få Svend Povlsen »ved Hovedet«, dvs. fange ham, da han ikke skal kunne skjule sig på den lille Ø. I December skriver den svenske Oberstløjtnant Buchwaldt fra Vordingborg, hvorfra han forgæves søgte at gå over Isen for at erobre Møn: »To Ryttere, der havde været fangne af Svend Povlsens Snaphaner, undslap og bragtes her til mig. De siger, at de på Møn har Ordre til at holde sig så længe som muligt.« Endeligt skriver den svenske Kommissarius Gutheim i Januar fra Vordingborg: »Snaphanen Svend Povlsen, hvis Folk dels går og passer Vagterne på Møn, dels tærsker for Bønderne, er nok på Vej til København.«

De sydsjællandske Folkesagn om Svend Povlsen, som vi nu går over til, udgør dels en nordlig Gruppe med den store Kirkeby Snesere Nord for Præstø som Midtpunkt, dels en sydlig Gruppe fra Jungshoved, Syd for Præstø. Vi begynder med Sagnene fra den sydlige Gruppe. Deres Hjemmelsmand er Præstesønnen fra Jungshoved Peder Ditlev Faber (1768-1847), der selv efter sin Faders Død var Præst i Jungshoved i Årene 1795-1810, og som efter sin Fratræden fra Præsteembedet blev en interesseret Landbrugsskribent. Han fortæller sidst i sin før omtalte Novelle »Svend Poulsen, Bonde i Sjælland« 1820 S. 72:

»I min tidlige Barndom (altså o. 1775) glædtes jeg så ofte ved Beretninger om din Færd. I sildigere Lege var dine Krigspuds de listigste, jeg kiendte, at efterligne. Som Mand agtede jeg højt din Kærlighed til Konge og Land, din Gavnelyst og fyrige Virksomhed. I Danmarks sildigen glemte Trængsels Tid, vandrede din Ånd for min Sands under natlige Stjerne, og med lette Vinge tilviftede mig Kraft og Uforsagthed ... Det Blad, du modigen flettede i Tredie Frederiks Egekrands ,skal måske engang Billedhuggerens Meisel indpræge over dit Navn.«

Denne Beundrer af Friskarehøvdingen Svend Povlsen, P. D. Faber, har i Knud Lyhne Rahbeks Tidsskrift Minerva, i Danmarks nye Trængselstid i 1807 med Englændernes skændige Overfald på København 1807 og deres Rov af vor Flåde, offentliggjort December 1807 S. 320-24 en lille Sagnkrønike »Bonden Svend Poulsen«. (Af en utrykt Beskrivelse over Jungso):

I de Tildragelser, som fandt Sted på Jungshoved i Krigsårene 1658 og 59, havde Bonden Syend Poulsen fra Snesene megen bel. Jungshoved var dels besat af nogle Strejffpartier fra den svenske Armé i Sjælland, dels måtte Sognet idelig modtage Indkvartering af de Tropper, som sendtes over fra det sydlige Sverige, og som landede ved Byen Roneklint. Ved idelig Skydning fra Kirkegården måtte Jungshoved Slot endelig give sig, og Fru Else Parsbjerg nødsagedes til at nedlade sin Vindebro for at modtage den Højskommanderende på Slottet. Imidlertid foruroligedes de Svenske daglig ved små Fægtninger, hvori Svend Povlsen mere eller mindre havde Del.

Med nøjagtig Kundskab om en Egn, der næsten bestod af uigennemtrængelige Skove og bundløse Moradser; som en formuende Mand, der

altid havde Fødevarer at sælge, kom han stedse blandt Svensken. Hos ham drak man idelig brav gammelt Øl, og følgelig kunde han, der altid passede på, være underrettet om Fjendens Anlæg mod vore Tropper, og de danske Kommanderende fik idelig fra ham sådanne Rapporter, at Udfaldet måtte blive ufordelagtigt for Svensken.

Efter at Svend nogentid havde virket hemmelig, begyndte Fjenden at fatte Mistanke til ham, formodentlig fordi nogle af hans Folk ikke kunde holde ren Mund, eller også hans idelige Rejser havde voldt det. Svend tog sin Tilflugt til Forklædning, og som Smed, Bissejøde, Betler, ja som halt Tiggerkælling var han ofte hos de Svenske, bekendte og ubekendte, og spejdede overalt, hvorefter han for tilbage til sine tro Mænd, og de enkelte eller hobevis udsendte Svenske samt de, som tillod sig Plyndring, måtte uophørlig bide i Græsset. Endnu findes såre mange Benrade i Sandbanker og Moradser, og man vil påstå, at de har tilhørt de Svenske, som ved Svend Povlsen og hans Mænd sendtes ud af Verden.

Tilsidst fik de Svenske Kundskab om alt dette, og sendte Krigsfolk for at fange ham. Men han vidste Besked og var i god Behold. Med Korn og Kreaturer havde han understøttet fattige Bønder, med Penge Regeringen, så at i Huset fandtes kun noget Bohave, hvilket blev plyndret af Fjenden. Den Højstkommanderende, en Oberst, var især forbitret på ham, og udsatte en Belønning for hans Hoved. En Aftenstund, da denne Oberst stod i Vinduet på Jungshoved Slot, raslede Vindebroens Jernkæder. Obersten åbnede Vinduet, rakte Hovedet ud og råbte: „Hvem der?“ Vips for en Kugle gennem hans Hoved, og et Gevær plaskede i Graven. Der blev Alarm; Soldaterne stimlede til; en Soldat i svensk Mundering foregav at have set en Bevæbnet i svensk Mundering løbe over Broen til Oremandsgård. Man håbede endnu at

kunne nå ham. Den ommeldte Soldat tilbød sig at være Vejviser, og 60 Svenske fulgte ham. De ledtes ind i Oremandsgårds Skove og Uføre. Svend Povlsens velkendte Folk modtog den lykkelige undvegne listige og modige Anfører, og tillod ingen af de Svenske at bringe Efterretning om Udfaldet.

Denne Sagnberetning fra Pastor Fabers utrykte Beskrivelse over Jungshoved Sogn, blev stillet til Rådighed for Rasmus Nyerup og trykt af ham i lidt forkortet, men iøvrigt nær beslægtet Gengivelse i hans »Efterretninger om Kong Friderik den Tredie« 1817 S. 118-19. Jeg anfører lige Begyndelsen af denne Beretning.

Jungshoved Slot beboedes i Krigsårene 1658-59 af Fru Else Parsberg). Hun var en behjertet Dame, som modstod de svenske Strejffpartier, så længe hun kunde og lukkede sin Borg for dem. Men ved idelig Skydning fra Kirkegården måtte Slottet endelig give sig, og Fru Else - som Bønderne kaldte hende - nødsages til at modtage svensk Indkvartering. Svend Povlsen, en i Følge Traditionen i Snesere boende Bonde, vovede Alt for at befri sit Herskab for disse ubudne Gæster osv. osv.*

I sin Novelle »Svend Poulsen, Bonde i Sjælland« 1820 opfatter P. D. Faber Fru Else Parsberg, Enke efter Grev Parsberg, og hendes Svi-gerdatter Anna Gyldenstjerne, siden gift med Sønnen Christoffer Parsberg, som Heltinder i den lille Novelle om Bonden Svend Povlsen, og han opfattes som disse adelige Damers Værner og Beskytter mod den svenske Oberst, indkvarteret på Jungshoved. Det er dog ikke let i Enkeltheder at udskille, hvad der må regnes for ægte Folkeoverlevering i denne Novelle, og hvad der må regnes for Fabers egen Digtning. Det

*) Fru Else Parsberg (Se Bricka og Gjellerup: Den danske Adel i det 17. og 18. Århundrede 1875, S. 327-35) (9/5 1624-15/9 1684), Enke efter Corfitz Ulfeldts Broder Laurids (1605-59), var Datter af Rigsråden Oluf Parsberg (1590-1661) og således Søster til den unge Greve, Gehejmeråd Christoffer Parsberg (1632-71), der ejede Jungshoved fra 1665, til han kort før sin Død 1671 mageskiftede dette Gods for Frydendal ved Holbæk til Kongens yngre Broder Prins Jørgen. Grev Parsberg blev gift den 29. Sept. 1669 med Birgitte Skeel til Gamle Køgegård. Rimeligvis har hans ældre Søster Fru Else holdt Hus for ham på Jungshoved i Årene fra 1665 til hans Giftermål 1669, og i denne Tid gjort et sådant Indtryk på Almuen i Omegnen, at Thiele i 1817 har kunnet optegne det delvis ret historisk prægede Sagn om Fru Else Parsberg (se Danske Folkesagn 1818 I 85, Danmarks Folkesagn 1843 I 133), og at P. D. Faber og hans Hjemmelsmænd i Tiden o. 1775-80 har kunnet tro, at Fru Else har opholdt sig på Jungshoved i selve Svenskerkrigens Tid, 7-8 År for hun kan have haft noget med Jungshoved at gøre.

vil forøvrigt også i denne Sammenhæng føre alt for vidt at gå nærmere ind herpå. Jeg vil blot understrege, at Jungshoved og dens to adelige Damer, Fru Else Parsberg og hendes ganske uhistoriske Søster Frk. Julie Parsberg, den sidste som Genstand for Svend Povlsens håbløse Sværmeri og Tilbedelse, spiller en stor Rolle i Carit Etlars ulige mere folkevndede Roman Gøngehøvdingen 1853. Svends Hjemsted er hos Carit Etlar flyttet bort fra Snesere til Roneklint i Jungshoveds umiddelbare Nærhed.

På Forhånd skulde det være rimeligt at antage, at Carit Etlar, Sagnsamleren og Sagnelskeren, skulde bygge sin Roman på sydsjællandske Folkesagn, ligesom sin Forgænger P. D. Faber, langt ud over hvad han kunde læse i Nyerups Fremstilling 1817 og formentlig også i Fabers Novelle fra 1820. Det er dog min Opfattelse, at det slet ikke er Tilfældet, at Etlar altså ikke personligt har hørt sydsjællandské Folkesagn om Svend Gønge, men at han har opdigtet alle øvrige sagnlignende Handlinger i sin Roman. Hovedhandlingen, den store Skat på de sydlige Øer på 50,000 Rd., der føres fra Vordingborg til København, som har narret både Lundberg og Pehr Johnsson, er således sikkert fuldkommen fri Opdigtning fra Carit Etlars Side. Etlar synes ikke engang at have benyttet J. M. Thieles Danmarks Folkesagn fra 1843, hvor Etlar S. 74-75 gennem Thieles Sagnkombination af den mere sydlige og den mere nordlige Sagndigtning om Svend Povlsen, let kunde have fundet Vej til den ældste trykte Kilde for den nordlige Sagnoverlevering, M. P. G. Repholtz' Beskrivelse over Baroniet Stampenborg 1820 S. 48. Repholtz fortæller Sagnene, som de blev fortalt ham 1820 af en gammel Bonde i Lundby, altså den By, der efter Svenskerkrigens Afslutning fra 1601 i mindst 18 År og måske endnu mere, var Svend Gønges Alderdomshjem.

»Svend Povlsen opholdt sig for det meste i Egnen af Bækkeskov og Vindbyholt, så længe Krigen varede, og tilføjede med sine Ryttere Fjenden megen Skade. Især udmærkede han sig som Spion. Engang kom han om Vinteren forklædt som en gammel Kone, til det svenske Hovedkvarter og tilbød sig at vise, hvor Svend Povlsen lå skjult. Der udsendtes en Trop Ryttere, og Svend Povlsen vejledede denne til Snesere, hvor der gives en endnu bekendt, meget dyb Sø, som dengang var nyligen tilfrossen. I Skoven tæt ved smuttede Svend Povlsen fra Troppen, aftog sin Kvindedragt, satte sig på sin lille grå Hest og gik Rytterne i Møde på det Sted, hvor Søen er. Så snart han havde tilråbt dem: »Her er Svend Povlsen«, galopperede han over Søen, hvor han vidste, at Isen var så stærk, at den kunde bære ham. Rytterne satte efter ham og druknede alle i Snesere Sø. Almuen deromkring fortæller, at der til en vis Tid af Året høres en synderlig Lyd i Søen; og hvorfra skulde den komme, uden fra Svenskerne, som druknede i den? Den samme gamle Bonde sagde, at han af sin Bedstefader havde hørt Tale om, hvor ilde Svenskerne havde handlet i den Egn. Således havde de skåret Brysterne af en Kone, som ikke vilde opgive (dvs. åbenbare), hvor hendes Penge lå. Af Risby (i Bårse Sogn) havde de jaget alle Kvinder og Børn om Natten ud på Marken, hvor de længe måtte ligge og lide Hunger, Tørst og Kulde. En gammel Bonde viste mig, hvor Svend Povlsens Gård havde stået og sagde, at den var delt i 2de Gårde; og at Svend Povlsen havde desuden fået af Kongen een Gård, kaldet Hovgården, i Smidstrup på Jungshoved, og en anden i Knudsbye ved Vordingborg.«

Samme Sagn kendes fra Tyge Beckers Historisk-geografiske Månedsskrift Orion IV 1841 S. 335: Han siger her: „Om Svend Povlsen fortælles der endnu i Snesere følgende hidtil utrykte Sagn. På en af sine Udflugter blev han stærkt eftersat af et Kompagni Ryttere, og da

han var i den flade Egn i Nærheden af sit Hjem, hvor ingen Skove kunde tjene til Skjul, var han meget nær ved at blive fanget, så meget mere som et Snelag bedækkede Jorden og røbede hans Spor for Fjenderne. Da disse var lige i Hælene på ham, og ethvert Håb syntes udslukt, tog han sin Tilflugt til et farligt Vovestykke, som imidlertid lykkedes over al Forventning. Øst for Byen ligger der en lang smal Indsø, som netop var tillagt, skønt Isen endnu var så tynd, at den næppe kunde bære. Herhid styrede han sin Hest, og i stærkeste Carriere for han ud over den tynde Isskorpe, der som et Mirakel holdt, så han ubeskadiget nåede den . modsatte Bred. Hans Fjender fulgte efter ham på den farlige Vej, men da de var midtvejs, brast Isen, og alle Rytterne fandt deres Grav i den lille Sø.«

I Lærer ved Smidstrup Skole Peter Jensens store Bog »Optegnelser om Snesere Sogn« 1883, hedder det S. 220:

Efter et stedligt Sagn, der i Hovedsagen stadfæstes af et Citat i Kirkens Dagbog, optegnet af forhenværende Præst i Snesere, Pastor B. M. Østrup (Præst der i Årene 1833-1860) efter Lundby Kirkes Dagbog, tilbød Svend, forklædt som Kjærling, at vise Svenskerne Svend Povlsen, men i Nærheden af Snesere Skov (sagtens Overdrevsskoven) kastede han Kvindeklæderne af sig, idet han råbte: »Her se I Svend Poulsen!« hvorpå han satte afsted på sin lille grå Hest udover den nærved liggende Sø, der nylig var tillagt, men dog stærk nok til at bære en enlig Rytter. Svenskerne - gridske, som de var, efter at fortjene den på hans Hoved udsatte Pris, - satte skydende og skrigende efter ham i samlet Flok ud over Søen, men derved brast Isen, og de styrtede alle i Søen og druknede.«

I en Note til dette Sagn oplyser Peder Jensen ganske rigtigt, at Sagnet om »Svend Povl«, som de gamle kalder ham, meget vel fra først af

kan stamme fra Svend Povlsens egen mundtlige Fortælling, idet han, som i næsten 20 År efter Freden 1660 boede i Lundby, rimeligvis ofte har fortalt denne Begivenhed, ikke alene til Præsten i Hammer, som har indført den i Lundby Kirkes Dagbog, men også til Bønderne.

Lærer Peter Jensens Hovedhjemmelsmand er en desværre unavngiven 74-årig Husmand, altså født o. 1809, hvis Svigerfader, født o. 1769 og død 1839, havde fortalt ham følgende Sagn:

»Svenskerne vare komne til Kundskab om, at »Svend Gjønge« skulde føre en stor Skat til Kjøbenhavn og besluttede derfor at overfalde ham i hans Gård i Snesere og bemægtige sig denne Skat, men Svend, som havde fået Nys herom ved sine Spejdere, samlede sine Folk i de nederste Gårde i Byen og satte »Lytttere« udenfor sin Gård i den »tørre Ask« (fældet Efteråret 1880 ved Byvejens Udvidelse, anslået til at være 300 År gammel) med Befaling til, så snart de hørte Svenskerne komme at give Signal, hvorpå nogle af hans Mænd da straks skulde stikke Ild i de ved alle Gårdens fire Hjørner opstillede Halmknipper. Imidlertid vilde han selv med nogle andre Folk bringe Skatten i Sikkerhed ned i Helledes Mølle ved Bækkeskov tilligemed sin Hustru »Ane Oremands«. Da Svenskerne nu kom, gav Lytterne det aftalte Signal, hvorpå 4 af Svends Mænd straks stak Ild i Halmknipperne, men da Svenskerne så, at Gården brændte, skyndte de sig til Stedet, sprang af Hestene og begyndte at gennemsøge Huset for at finde Skatten, inden Luerne fortærede den. Men nu brød de øvrige af Svends Mænd frem fra deres Skjulesteder, lukkede Porten og drev Svenskerne, som mærkede Uråd og vilde undfly gennem Døre og Vinduer, ind i Gården igen og indebrændte dem alle sammen.«

Den samme 74-årige Husmand har også fortalt Peter Jensen, at i »Gynge- eller Gjøgemosen« ved Bredeshave, en stor Ellemose, der endog til langt ind i det 19. Århundrede for største Delen bestod af Hængesæk, skal Svend Gjønge have drevet en Flok Svenskere ud, hvilke alle druknede, og han tilføjede, at han - han deltog selv i Udgravningen som Karl på Bredeshave - ved Gravning af en stor Grøft dersteds 1832 for at aflede Vandet, fandt en stor Mængde Menneskeben, som han mener kan skrive sig fra de der druknede Svenskere.

En anden af Lærer Peter Jensens Hjemmelmænd var en gammel Mand, der til o. 1880 boede i en ussel nedreven Lerhytte ved den østre Side af Snesere Sø. Han fortalte, at der næsten hvert År ved vestlig Storm ilanddrev en Mængde Horseben (dvs. Hestebeben), og efter hans Mening var det Ben af de her druknede svenske Rytterheste.

Peter Jensen oplyser, at den af Repholtz omtalte »sønderlige Lyd i denne Sø, som kun kunde stamme fra de der druknede Svenskere«, påstår flere af de gamle med Bestemthed at have hørt mange Gange i deres Ungdom. De er enige om Tiden, når den høres, nemlig ved Juletid, samt om Lydens underlige Klang, som en brølende Ko, men angående Betydningen mener nogle, at den vistnok hidrører fra de druknede Svenskere, medens andre antager Lyden for en Søkos Brølen, hvis man ellers må tro, at der endnu er sådanne til, føjer de dog betænksomt til.

Kulturhistorikeren, Lærer Severin Kjær i Kongsted, har også selv personligt optegnet Folkesagn om Svend Povlsen efter Fortælling af en gammel Mand i Lestrup, Kongsted Sogn, længere Nord på i Sydsjælland end Lundby og Snesere.

Han fortalte, at Svend Povlsen og hans Mænd forstod at forfærdige en egen Art små Helvedesmaskiner, der eksploderede eller udsendte dræbende Skud, når nogen kom til at træde på dem, eller på de Fængsnore, der udgik fra dem. I de kaldte deres Sprængapparater »Selvskud« og satte dem på Landevejen, der løber langs Præstø Bugt, medens Snaphanerne selv lå i Skjul og holdt Udkig inde fra Lestrup Skov. Kom nu Svenskerne forbi på Vejen, gik Selvskuddet af og ødelagde eller dræbte mange Mennesker. Ligene forsænkede Svends Mænd i Brydemosen inde på Bækkeskøvs Hovmark. Den gamle Meddeler tilføjede, at der var somme, der kaldte Mosen for Brødemosen, og det Navn mente han, at den havde fået, fordi det var en stor Brøde, der her blev begået af Snaphanerne, der myrdede og nedsænkede deres Medmennesker.

Et andet Sagn er fortalt Severin Kjær af en gammel, desværre ligeledes unavngiven Mand i Borup, Kongsted Sogn.

I øverste Brødebæks Mølle, i gammel Tid også kaldet lille Troldmølle, der ligger i Kongsted Sogn, vil Sagnet vide, at Svend Povlsen mangen Gang tog Ophold for kortere Tid, når han færdedes i de store Skove, der fra Møllen strækker sig langt ud imod Syd, og som endnu i 1892 dannede en tæt, sammenhængende Kæde. Undertiden kom han vel også til Møllen, når han og hans Mandskab var trætte af at ligge i Baghold ved Landevejen, som dengang fra Dysted, forbi Sparresholm og Svenderup, sneglede sig gennem de mørke Skove og gennem Kongsted løb ad Fakse til. En Dag kom nogle omstreffende Svenskere til det nærliggende Borup og øvede efter Sædvane alle Slags Udyder. En gammel Mand traf de på ved den store Helledsten tæt udenfor Byen,

hvor de tumlede med ham så længe, sloge ham og mishandlede ham, så han tilsidst lå død for deres Fødder. Siden stormede de under Råb og Hujen ind i Byens sydligste Gård, og her forlangte de ind både Mad og Drikke. Kvinden, der lå i Barselseng, havde ingen andre end Lillepigen hjemme hos sig. Hende bød hun at sætte frem, hvad Huset formåede, og fremfor alt ikke spare på Gammeltøllet. Lillepigen gjorde, som Madmoderen befalede hende, og så flittigt tappede hun og bar ind, at Rytterne snart blev døsig og forlangte Sengeleje. Efter Konens Råd viste Pigen dem Leje i Halmen, der lå under Tagskægget, ligesom Tækkemanden var gået derfra uden at blive færdig med sit Arbejde. Men da de drukne Krigskarle kort derefter snorksov i Halmen, listede Kvinden sig op af Sengen, og hun og Lillepigen i Forening skare Rebene over, hvormed Tækkestænger og Stiger havde været fastholdte, så disse tunge Redskaber faldt ned og dræbte de sovende Fjender. I det samme hørtes et stærkt Bulder. Det var Svend Povlsen og hans Følge, der kom hidilende for at bringe Hjælp. Lige straks, da Svenskerne begyndte at stime og storme, var der nemlig sendt løbende Bud til Møllen for at spørge efter Svend Povlsen og lade ham vide, at Svenskerne rumsterede i Byen. Han var der ikke; men aldrig så snart, han kom, før han fluks red ad Borup til for at holde Styr på de vilde Karle. Her kom han tidsnok til at kunne se Udfaldet af de to kække Kvinders Snarrådighed og til at kunne overvære de dræbte Ransmænds Jordefærd. Der blev ikke gjort stor Stads af dem. I en Kalkkule mellem Gården og den nærliggende Nabogård strede de Ligene ned og kastede Kulerne til over dem. Da der for nogle År tilbage blev gravet her mellem Gårdene, stødte Folkene under Arbejdet på en større Hob Menneskeben, og de vare da alle straks enige om, at det måtte være Benene af de Karle? som Kvinderne havde dræbt i Svenskekrigen.

Hermed har jeg gjort Rede for samtlige de sydsjællandske Folkesagn, som er mig bekendt fra Egnen Syd og Nord for Præstø om Svend Povlsens Friskarekrig mod Svenskerne i Efteråret 1658 og Vinteren 1658-59, og jeg fortsætter nu med Svend Gønges egen Livshistorie.

Vi ved fra et Regnskab, Povl Corneliusens Proviantregnskab 1659-60, at denne Mand havde forsynet Svend P. med Proviant fra Marts 1659 til og med den 21. Oktober 1659, hvor Svend Povlsen kvitterer for Modtagelsen af i alt 120 Pund Brød, 160 Potter Øl, 25 Pund Kød samt 30 Pund Salt og Ost til i alt 5 Rdl. 4 Mark 12 Skill. Endnu før den Tid blev Svend Povlsen udkommanderet med den danske Overgeneral Hans Schack, nemlig den 15. Juli 1659 på Toget til Holsten og Fyn, og han deltog sikkert med ham i det afgørende Slag ved Nyborg den 14. November 1659, der betød Svenskernes fuldstændige Nederlag og Fyns Generobring. Vi kender dog ikke noget nærmere til Svend Povlsens særskilte Bedrifter under Toget med Schack til Holsten og Fyn. Efter Krigen, der jo blev afsluttet den 26. Maj 1660, har en Svend Povlsen fra Skåne til Huse i Hestemøllestræde i København hos Povl Jensen den 8. November 1660. Om det er vor Helt, er naturligvis uvist at vide. Vi ved i al Fald, at hans S. 40 anførte Indlæg til Fordel for hans trofaste ulykkelige Fælle, Laurits Hemmingsen fra Lyderslev, er dateret København den 1. Januar 1661. I dette År 1661 får Svend Povlsen den kongelige Nådesbevisning at måtte bosætte sig på Lundbygård i Sydsjælland og nyde denne Gård kvit og frit i sin Livstid, altså uden Fæsteafgift til Kongen, men også uden Arveret for sine Arvinger, Døtrene Maren og Gertud og Svigersønnen Hans Svendsen, Marens Husbond, om hvem det hedder, at han »i forrige og sidste Krigsår havde tjent ærligt med Liv og Blod og forholdt sig vel som Dragon i Kaptajn Svend Povlsens Kompagni, med hvilket han blev udkommanderet, da

Svenskerne var på Sjælland; og var han med Svend Povlsen ude at gøre Fjenden alt Afbræk, som gøres kunde, hvilket hans smukke Afsked og Testimonium udviser«. Denne Svigersøn fik Kongens og Kronens Gård i Smidstrup i Snesere Sogn frit at bruge og bebo. Men Lundbygård, der måtte betragtes som en lille Herregård, blev en Skuffelse for Svend Povlsen. I en Ansøgning af 30. Januar 1666 klager han sin Nød, blandt andet i følgende Vendinger:

»Men eftersom jeg samme Gård ved min Tiltrædelse haver ladet besigtige og den meget øde og brøstfældig befunden, og jeg nu samme Brøstfældighed næsten al (dvs. helt) ganske med stor Bekostning haver ladet reparere, hvor udover jeg er gerådet i så stor Armod og Elendighed, at jeg de påbudne adskillige Skatter og Kontributioner (dvs. Ydelser) af samme Gård udi disse besværlige Tider ej kan tilvejebringe, særdeles eftersom tvende Møller og tre Gadehuse, som tilforn haver kontribueret til Lundbygård, ere komme derfra og yder nu deres Skyld til Slottet (dvs. Vordingborg Slot), så al den Hjælp, jeg kunde have til at betale min Kontribution og Skat med, er mig ganske betagen. Beder derfor underdanigst Eders Kongelige Majestæt nådigst vilde se til mine elendige Vilkår og forunde mig nogen Forlindring på forskrevne Kontributioner, eller og at i Stedet for oven bemeldte tvende Møller og tre Gadehuse forskrevne Lundbygård samt en anden Bondegård udi Lundby, Ole Mikkelsen påbor ... måtte skødes mig til Arv og Ejendom imod min resterende Fordring (fra den store Svenskerkrigs Tid), som beløber sig til ved 157212 Rdl., helst eftersom jeg udi Eders Kongelig Majestæts Tjeneste haver mistet og tilsat al min Formue og mit Hus udi Halland. Tvivler derfor ingenlunde, at mig jo nogen Nåde vederfares, hvorimod jeg mig bepligter Eders Kongl. Majestæt med Liv, Gods

og Blod så vel udi Freds som Fejdetid altid troligen at tjene, forblivende Eders Kongelige Majestæts tro Undersåt indtil Døden.«

Efter mange Forhandlinger om denne Fordrings Størrelse, som Svend Povlsen havde på Kronen for sin Hvervevirksomhed i Krigens Tid, fik han endelig den 12. Maj 1666 Ejendomsskøde på Lundbygård og på en Gård i Snesere Sogn, beboet af Bonden Peder Hansen, men derimod ikke på den af ham selv i hans Ansøgning ønskede Bondegård i Lundby, beboet af Bonden Oluf Mikkelsen. Hans Fordring på den danske Stat fra Krigens Tid blev nedsat fra de 1572½ Rigsdaler, han selv havde anslået Fordringen til, til 1303½ Rigsdaler 8 Sk., og den skulde udlignes ved Skøde på Jordegods fra Staten på 24 Tønder Hartkorn, nemlig som sagt Lundbygård og den Gård i Snesere, som blev beboet 1666 af Bonden Peder Hansen. Denne Gård solgte han før 1669 til Knud Mund på Rønnebæksholm.

Mens disse Forhandlinger om Lundbygård endnu stod på, ansøgte Svend Povlsen sin gamle General fra Nyborgslaget, Rigets Feltherre Hans Schack, om Ansættelse som Vagtmester over Bønderne, til at have flittig og fornødentlig Indseende med Strandvagt under Tryggevælde og Vordingborg Len, altså Stevns og det sydlige Sjælland, Hjemstedet for hans Bedrifter i den store Svenskerkrig »efterdi jeg både véd alle Lejligheder deromkring ved Stranden, og er vel kendt med Bønderne, som i forefaldende Vagter-Occasioner (dvs. fjendtlige Tildragelser under Vagten) gerne skulde mig parere (dvs. adlyde). Han fremhæver med Rette i sin Ansøgning, som ikke blev bevilget, at »han udi mange År og ved flere Occasioner (dvs. Lejligheder) både inden- og udenlands udi fem velførte Fejder haver bevist sin allernådigste Konge udi Danmark sin underdanigste, skyldige tro Tjeneste, udi hvilket Fortsæt

han også stedse indtil Døden var haftig bliver (dvs. forbliver trofast)«.

Den danske Enevoldsregering havde ikke Råd til at lønne sin tro Tjener ved at oprette et Embede som Vagtmester over Strandvagten på Sjællands Sydøstkyst, men den kunde bruge ham til at holde Forbindelse med de misfornøjede Skåninger og bringe Budskab fra den danske Regering til de så uretfærdigt afståede tidligere Undersåtter gennem tusind År. Det fremgår tydeligt af et Brev, som den svenske Resident i København Gustav Lilliecrona den 16. August 1666 hjemsender til sin Rigskansler i Stockholm (sml. Severin Kjær S. 224):

»For nogle Uger siden underrettede jeg Eder om den Anledning, der var mig given til at undersøge den hemmelige Brevveksel, som adskillige utro Undersåtter i Skåne og Blekingen havde ført med nogle af deres Venner i København. Endelig har jeg med stor Møje og Bekostning erholdt et Originalbrev af den fornemste Korrespondent; hvoraf det noksom er at se, hvilke slette Planer denne Herman Kristensen selv har for, og hvilket Tilhæng han har der i Landet, som han har sat i Bevægelse. Han tilstår også selv i sit Brev, hvad han tidligere har rådet denne Kaptajn Svend Povlsen, og hvad han påtager sig at udføre, såfremt de Danske ville fortsætte med deres Anslag. Svend Povlsen har i sidste Krig været en navnkundig Kaptajn for Snaphanerne og skal som oftest rejse derover i Bondedragt. Han bruges meget her ved Hoffet til at udføre slige Kommissioner, hvortil han og skal være helt adræt. Herman Kristensen har nogle Gange i dette År skrevet ham til, men han har straks brændt Brevene. Den Mand, jeg har brugt i dette Ærinde, har læst disse Breve, og han beretter, at de vare af samme Indhold, som det ene, der herved følger. Dog skal han endnu videre have fremstillet, hvor de Danske kunde gøre Landgang, og anbefaler en Havn, som

skulde ligge på denne Side Ystad. Denne Kaptajn har endnu en anden fortrolig Korrespondent på Landet, enten ved Helsingborg eller ved Lund, hvorom jeg også håber at erholde nogen Underretning gennem den samme Person, som går mig til Hånde«).*

Den onde Samvittighed over sit Lands uretfærdige Handlemåde lyser ud af Gustav Lilliecronas Brev. Sverige havde 1658 fået vort gamle Arveland Skåne med Vold, og ikke med Ret.

Da Danmark var kommet nogenlunde til Kræfter efter Voldshandlingerne i den sidste Svenskerkrig, hvor vi havde Retten på vor Side, var det naturligt og rimeligt, at det dansk-norske Rige foresatte sig at generobre ved Våbenmagt de Landskaber fra det historiske Danmark og Norge, som var kommet under svensk Voldsherredømme. Og det var Bestræbelser, som havde den gamle skånske Krigsmand Svend Povlsens fulde Tilslutning.

Den 16. Februar 1673 udgik der et Kongebrev til Krigsmarskallen Johan Kristoffer v. Korbitz, lydende på, at denne »skulde erkynde sig om, hvorvidt der i Sjællands Stift måtte findes nogen - af hvad Stand og Vilkår det være kunde - som havde forsøgt sig i Krigen til Lands eller til Vands, da den nye Konge, Kristian den Femte, vilde have sådanne i Erindring til Forfremmelse fremfor andre, når Løjlighed gaves; thi Kongen agtede at opmuntre sine retfærdige og kække Mænd, og det vilde ske, når de så, at Dyden og Fortjenesten ej heller blev ubelønnet i deres eget Fædreland«. Amtsskriveren i Vordingborg Francke Meinertzen oplyser 27. Marts 1673, at »han havde ladet Kongebrevet læse og forkynde på alle Tingene i Vordingborg Amt og på alle andre Måder søgt Oplysning, men han havde ingen fundet, uden en midaldrende Person ved Navn Svend Povlsen, som sig opholder udi Lundby

*) I sit store Værk »Skånes Overgang til Sverige« 1906 II S. 229 oplyser Prof. Knud Fabricius, at Angiveren af den hemmelige Brevveksling mellem Herman Kristensen og Svend Povlsøn, den svenske Løjtnant Pål Ram på et Retsmøde i Juli 1667 havde måttet tilstå, at disse Breve var falske, skrevne af ham selv i Herman Christensens Navn. »Han havde sammen med Svend Povlsøn og to andre fabrikeret dem i dennes Logi i Kristen Bernikovsstræde, og Motivet synes kun at være at skaffe sig en lille Indtægt hos Lilliecrona ved Angiveriet.« Prof. Fabricius mener, at Svend Povlsen har været medskyldig i dette Falskneri, men det anser jeg efter den Viden, vi har om Svend Povlsens ærlige og oprigtige Karakter, for at være fuldstændig ubegrundet. Svend Povlsen kan derimod let have taget et af Ram fabrikeret Brev for gode Varer, fordi han i Forvejen havde denne Forbindelse med de misfornøjede Skanninger på den danske Regerings Vegne.

i Hammer Herred, og som foregiver at have tjent her udi Riget i forrige Krigstider for Kaptajn over et Kompagni Dragoner. Og erbyder han sig fremdeles i så Måder i Hans Majestæts Tjeneste, når fornøden gøres.« Men Svend Povlsen selv blev Fyr og Flamme over dette Kongebrev. Han indgiver den 5. April 1673 den Ansøgning, hvorfra vi ovenfor (S. 33) har hentet Oplysninger om hans Ungdomstids Krigstjeneste i Kejserkrigen 1625-29 og under Oberst Holger Rosenkrands i Holland 1634. Han oplyser her yderligere om sig selv:

»Og udi sidste Fejde er mig betroet af Eders salig Hr. Fader at hverve et Kompagni til Hest, som jeg imod Rigens Fjender haver selv ført og det med Troskab, som enhver Kavaler med mig skal vidne, hvorfor jeg allerunderdanigst Eders Kongl. Majestæts Nåde begærer, at jeg til min forrige Plads,, om noget påtrænger, må forfremmes. Og ellers imidlertid at måtte få noget af Rigens Midler til Levnedsmiddel og Underholdning, så jeg ej skulde have Årsag mit Brød at betle. Jeg, som en ærlig, tro Undersåt skal lade mig finde tro, lydig med Liv og Blod til Døden.«

Han opnår ikke sit første Ønske, at få sin gamle militære Stilling og Rang som Kaptajn tilbage, men han opnår den 26. April 1673, at der »af sær kongelig Nåde bliver tilstået den gamle Kaptajn Svend Povlsen Gyngge en årlig Pension på 30 Rigsdaler«. Denne Pension blev udbetalt ham første Gang den 16. August 1674.

På dette Tidspunkt var Svend Povlsen ikke Herremand længere. Han havde i Begyndelsen af 1672 været nødt til for Gæld at afstå Lundbygård til Løjtnant Kristian Sivertsen, og med sin Datter Gertrud flytte ind i et Hus på Lundby Gade. Her måtte den tidligere Snaphanehøvding vogte Gæs for sin Datter, men de narrede ham og fløj fra ham ud

i Kornet i Byvängen, så Oldermænden i Lundby og Foldegemmeren en Dag kom og pantede Gertrud Svendsdatter for den Skade, hendes Gæs havde forvoldt. Denne Skade blev vurderet til to Mark danske, og til Erstatning blev Gertrud Svendsdatter pantet for 4 Pund Humle.

Året efter at Svend Povlsen første Gang havde fået udbetalt den af Kongen bevilgede Pension på 30 Rigsdaler, tilbød Svend Povlsen i Ansøgning af 20. Maj 1675 sin Konge på ny at hverve et Kompagni Dragoner til Brug i den planlagte skånske Krig, der brød ud den 12. Sept. 1675, ligesom han havde gjort 1643 i Halland og i 1657 i Engelholm i Skåne:

Stormægtigste Konge, allemådigste Arve-Herre!

*Udi dybeste Underdanighed haver jeg Eders Kongelige Majestæt at an-
drage, det jeg haver tjent Eders Kongelige Majestæts salige Hr. Fader og
salige Hr. Farfader, høj lovlige Ihukommelse, Konger udi Dannemark,
udi Krigstog og hvervet et Kompagni Dragoner for hver af de salige,
højlovlige Herrer. Og dersom det nådigst måtte behage Eders Majestæt,
haver jeg endnu Lyst at hverve et Kompagni at føre imod Rigens Fjen-
der, om det fornøden gøres. Og dersom det er Eders Kongl. Majestæts
nådigste Behag, at jeg et Kompagni Dragoner skal hverve, er min un-
derdanigste Begæring, at jeg Folket, den Stund jeg hverver, måtte have
til Indkvartering i Næstved. Jeg er beredt, som skyldig, Eders Kongl.
Majestæt at tjene imod Rigens Fjender Nat og Dag, så længe jeg haver
Liv og Blod, og vil jeg straks anfange at hverve, når Pengene mig vorder
leveret, og håbes næst Guds Hjælp inden Månedsdag at have Kompag-
niet komplet; thi her er mange kække Karle her udi Landet, som gerne
vil være hos mig. Gud allermægtigste opholde Eders Kongel. Majestæt
udi langvarig Velstand at florere og give Eders Kongel. Majestæt et lyk-*

saligt Spir, hvilket trohjertlig ønskes af Eders Kongelige Majestæts tro Undersåt

Swend Poffivelssen.

Der kom intet Svar fra Kongen på denne Ansøgning, og Svend Povlsen fornyer Måneden efter sin Ansøgning i nærbeslægtede Ordelag, efter personlig Audiens hos Kongen samme Dag:

Han siger, at han »håber inden to Måneder at have Kompagniet komplet i Næstved, eller dog hvor Eders Majestæt behager, eftersom her findes endnu mange udaf mit forrige Kompagni, som opvarter (dvs. er Tyende) og sig under mit Kompagniskab gerne vilde indstille og følgagtig være. Og når Kompagniet kan være komplet, og Strandvagten bliver anordnet, jeg den da måtte blive anbetroet indtil videre Anordning, hvilken jeg flitteligen skal opvarte som en ærlig kongelig Tromand og Tjener, herefter som tilforn.«

Denne Gang fik Svend Povlsen sit Ønske opfyldt, han fik overdraget den 11. September 1675 at være Opsyn ved Strandvagten på Stevns Klint. Det var Dagen før, at Kong Kristian den Femte den 12. September 1675 erklærede Sverige Krig. Han forestod Strandvagten på Stevns til næste År, og han var med, da der i Juni Måned 1676 blev gjort Landgang af den danske Hær ved Landskrona. Den 13. Juli 1676 blev han udnævnt til Major til Fods, og han fik sit højeste Ønske opfyldt, han blev betroet til at hverve Folk til den danske Hær, for at kunne generobre sit elskede og sikkert ovre i Sydsjælland dybt savnede Hjemland, det ældgamle danske Arveland Skåne.

Allerede den 16. Juli fik han i Lejren ved Landskrona udbetalt 200

Rdl. for Hvervningen af noget Mandskab samt 10 Rdl. for en Måneds Traktement. 14 Dage efter var han nået så vidt, at han havde et Kompagni af hvervede Tropper på Benene, Folk, der kunde føre og bruge Våben. Hans Løjtnant Povl Smidt får nemlig den 2. August i Lejren ved Landskrona udleveret til Major Svend Povlsen 12 Skålpund Jagtkrudt og 24 Pund Pistolkugler fra Fejlthøjmester Joachim Kruse.

Samtidig med disse Begivenheder udbrød den store Snaphanekrig i det nordlige Skåne og i Blekinges Skovegne. Gøngerne gjorde Oprør mod det forhadte påtvungne svenske Herredømme. Den første store Begivenhed i Snaphanekrigen var Overfaldet på og Ranet af den svenske Krigskasse ved Loshult Kirke den 24. Juli 1676. Her deltog Snaphaner fra Ø. Gøinge Herred, fra Villands Herred, fra Jämshög i Blekinge sammen med danske Ryttere. Udbyttet af det vellykkede Overfald på den svenske Førselsafdeling var ikke mindre end 50,000 Rigsdaler i Pladel og hvid Mønt, der var indpakket i Tønder og bestemt til den svenske Hærs Lønning og Forbrug, og de tog endvidere ved samme Lejlighed Kong Karl den XI's Krigskasse og Telt.

Var Svend Povlsen Gønge nu med til dette Overfald ved Loshult, endog som Fører for de nordskånske Snaphaner? Det er ikke meget sandsynligt, Svend Povlsen var på dette Tidspunkt en ældre Mand, mindst 66 År gammel, og Alderen har selvfølgelig gjort sin Ret gældende. Men højst sandsynligt er det, at Rygtet om Svend Povlsens Bedrifter i Snaphanekrigen i det sydlige Sjælland har bredt sig over til hans Hjemland Skåne, opflammet Lysten til lignende Snaphanekrig i Skåne og til vor Tid sat sig Spor i de skånske Folkesagn om Svend Povlsen. Disse skånske Sagn er mig desværre langt fra kendt i deres fulde Udstrækning, men jeg håber, at man engang fra skånsk Side tager Spørgsmålet op om en så vidt muligt fuldstændig og meget indgående

kommenteret Udgave af de nordskånske Snaphanesagn. Jeg anfører de få Sagn, som er mig bekendt fra Skåne om Svend Povlsen i kortfattede Uddrag.

I sin fortræffelige Samling »Såger från nordöstra Skåne« 1913, trykt i Serien Svenska Landsmål B 9, S. 14 har Pehr Johnsson udgivet et Sagn fra Svend Povlsen Fødesogn Verum i V. Göinge Herred, der påfaldende minder om P. D. Fabers sydsjællandske Sagn fra Jungshoved (S. 47).

»En af de svenske Feltherrer havde engang udsat en stor Pris til den, som kunde bringe ham Snaphanekaptajnen Svend Povlsen i Hænde. Der gik den Fortælling om ham, at han kunde skabe sig om, så han snart lignede et, snart et andet Menneske. Svend Povlsen havde fået Kundskab om den svenske Refalhavers Løfte til sit Folk. Engang da Officeren stod ved sit Vindue i en Bondegård oppe i Verum, smældede der pludselig et Skud, som strakte ham død til Jorden. Hans Soldater sprang op i en Hast, og de kom ud lige i rette Øjeblik, til at se Snaphanen Svend Povlsen forsvinde i Skoven. Da de satte efter ham, for at fange ham, mødte de helt pludseligt en gammel Bonde. Han sagde, at han kunde vise dem, hvor den flygtede Snaphane havde skjult sig bag en Sten. De svenske Soldater fulgte med Gubben. Men da de vel var kommet ind i Skoven, fandt de sig pludselig omringede af Snaphaner, mens Svend Povlsen stod midt foran dem. De så da, at det var selve Svend Povlsen, de havde mødt, forklædt som gammel Bonde. Alle de svenske Soldater blev nu nedhugne. Og Snaphanehøvdingen kunde atter uforstyrret røve og plyndre i Bygden.«

I sin Samling »Snapphanar, Sägner från en orolig tid«, Falkenberg 1920 anfører Pehr Johnsson*) (S. 5) det samme Sagn om Svend Povlsen i en langt mere udførlig, ganske romanagtig Udfornning med et helt andet Stedfæste og Personfæste end Verumsagnet. Sagnet er her stedfæstet til Herrevadskloster imellem Hallandsås og Söderås, og den svenske Officer, der havde sat en Pris på Svend Povlsens Hoved, skulde være en af Karl Gustavs fornemste Høvedsmænd, Oberst Axel Hård. Hård blev skudt af Svend Povlsen, som han stod og lænede sig ud af Vinduet en vakker Forsommeraften på Herrevadskloster. Hans Undergivne, Ritmester Silfverlood, var den, som lod sig narre af den som gammel Bonde udklædte Svend Povlsen, der ledte dem i Baghold ude i Skoven, hvor næsten alle Svenskerne blev nedhuggede uden Skånsel, mens det dog lykkedes Ritmester Silfverlood med få af sine Folk at undslippe.

Prisen på Svend Povlsens Hoved blev fordoblet. Han og hans Folk blev overrumplede i en Gård på gammelsvensk Grund i Stenbrohult Sogn i Småland af en svensk Trop, der kom fra Loshult i Skåne, under Vejvisning af en Svend Povlsen fjendtligsindet svensk Bonde fra Stenbrohult Sogn. Kun få af Svend Povlsens Folk lykkedes det at undslippe, blandt dem var Svend Povlsen selv, men han blødte af mange Sår. En ung Helsingerytter Johan Hollfast indhentede den sårede Snapphanefører, prøvede først at skyde ham med en sædvanlig Blykugle, men det mislykkedes, så tog han en Sølvknap af sin Trøje, og nu ramte han Svend Povlsen i Hjertet. Johan Hollfast førte hans døde Legeme til Hovedkvarteret, hvor han ikke blot fik den udsatte Pris, men også blev befordret til Ritmester ved et skånsk Regimente. Han blev siden gift med en adelig Dame, Datter af Ebbe Ujfeld på Fårslofholm. Han blev senere adlet under Navnet Ridderschantz, deltog siden i Karl den

*) I Pehr Johnssons Materialesamling »Snapphanefejden, Brev och anteckningar« (fra Krigen 1658-60 og 1676-79) 1910 synes Svend Povlsen Gønge ikke at være nævnt.

Tolvtes Krig og faldt tilsidst som Oberstløjtnant i Slaget ved Klissov.

Hvorledes det nu end ellers forholder sig med Johan Hollfast, så har han slet ikke Ret til at berømme sig af Drabet på Svend Povlsen. Vi ved med Sikkerhed, at Svend ikke omkom i Skåne, ramt i Hjertet af en Helsingerytters Sølvknap.

De sikre Kendsgerninger om Svend Povlsens senere Deltagelse i den skånske Krig 1675-79 er disse, at han den 29. November 1676 lå syg i København, hvilken Dag han kvitterer for sine Terminspenge for Tiden fra 1. Maj til 1. September. Vi ved desuden, at han den 3. April 1677 mødte frem på Bårse Herredsting i en Retssag, anlagt af Niels Mund til Rønnebæksholm, til Forsvar for sin Bonde Tiel Pedersen i Snesere, som han den 24. September 1666 havde solgt et Fribrev til. Vi ved, at han Kyndelmissedagsaften 1679 var til Stede ved et stort Gilde hos Svigersønnen Hans Svendsen i Lundby, hvor så godt som alle Bymændene var forsamlede og drak tilsammen en Tønne Øl, som den gamle Major Svend Povlsen havde givet Lundby Bymænd i Fæste af Byens Hus, det gamle Gildehus, hvor fra gammel Tid af hele Bylavet havde haft sine Sammenkomster. Det er troligt, hvad Severin Kjær anfører, at den gamle Major agtede at tilbringe sin Livsaften i dette Gildehus, når de urolige Dage var til Ende, som det stærkt tegnede til, at de snart måtte blive. Det skete dog først et godt halvt År efter ved Freden i Lund den 26. og 27. September 1679.

Hvorlænge Svend Povlsen kom til at leve i Lundby Gildeshus, vides ikke med Sikkerhed, da Lundby Kirkebog først begynder 1710, men i en Retssag på Hammer Herredsting af 18. og 25. Maj 1691 om ligenævnte Bonde Tiel Pedersens Vornedspligt til Niels Mund på Rønnebæksholm nævnes Major Svend Povlsen som salig, altså som afdød, og der antydes ikke det mindste om, at han skulde være omkommet

på voldelig Vis ovre på Grænsen mellem Småland og Skåne. Svend Povlsen er sikkert død en gammel træt Mands fredfyldte Død, i stolt Bevidsthed om, at han Navn, at hans Dåd i den store Svenskerkrig ikke skulde glemmes i hans elskede Fædreland Danmark.

Svend Povlsen havde dog næppe drømt om, at han skulde få et så stort Navn 200 År senere, som Tilfældet i Virkeligheden blev. Gennem det Eftermæle, han havde skaffet sig hos sin Samtid ved V. Bering 1676, og hos sin Eftertid i Sydsjælland ved Drengen Peder D. Faber o. 1776, vandt han sig så smuk en Plads i Rasmus Nyerups Historisk Samfund. Efterretninger om Kong Frederik den Tredies Historie 1817, at han vakte en Romandigter af Guds Nåde som Carit Etlars stærke Interesse og Beundring. Carit Etlar ønskede, på sin ældre Broder Skibsfører Mathias Brosbølls Tilskyndelse, at skabe et ægte dansk Sidestykke til Alexandre Dumas berømte franske historiske Roman »De tre Musketerer« fra 1844. Betragtet som historisk Virkelighed kan man hurtigt blive klar over det uhistoriske i Etlars Fremstilling af »Gøngehøvdingen«s Historie. Ligesom P. D. Faber, hans Forgænger, gør Etlar Sydsjælland til den eneste Skueplads for Svend Povlsens Bedrifter, lader ham ikke, som rimeligt vilde være, skifte fra Hallandsås i den første Del af den store Svenskerkrig (før Freden i Roskilde den 26. Februar 1658) til Øst og Sydsjælland under Danmarks Genrejsning, i den anden og sidste Del af den store Svenskerkrig med Københavns Belejring fra August 1658 til Maj 1660.

Men betragter man Svend Povlsen som national dansk Heltepersonlighed, så kan man ikke sige andet, end at både Faber og Carit Etlar, trods deres næsten selvfølgelige historiske Uvidenhed, har haft en mærkelig intuitiv Fornemmelse af Svend Povlsens virkelige Karakter: selvopofrende Nations- og Kongetroskab, således som den lyser os i

Møde i hans siden kendte Ansøgninger fra hans gamle Dage: »Som tro, lydig Undersåt udi allerdybeste Underdanighed indstiller han sig til sin allernådigste Arveherres Tjeneste og til Kongens og Landets Forsvar, så længe hans Blod i ham er varmt.« Han skal, som han skriver i samme Ansøgning 1673 »som ærlig tro Undersåt, lade sig finde tro, lydig med Liv og Blod til Døden.« Igennem sin instinktive Samfølelse med denne Undersåt, besjælet til det yderste af uselvisk Fædrelandskærlighed og Offervilje, skaber Carit Etlar i »Gøngenhøvdingen« en dansk Heltetype af forbilledlig Karakter. Etlar har gjort det til noget stort for danske Drengene, sådan som Svend Gønge, at være trofast mod sit lille, overvundne, lemlæstede og tilsyneladende ganske håbløst stillede Fædreland. Ved disse Egenskaber blev »Gøngenhøvdingen« danske Drenges foretrukne Yndlingshelt. Der kan næppe være Tvivl om, at Gøngenhøvdingen har været af meget stærk inspirerende Karakter, for den Frihedskamp, som de unge danske Sabotører i 1941-45 har ført, imod den knugende Overmagt. De kunde, og de vilde ikke frigøre sig for det uimodståelige Indtryk af deres Drenges Yndlingslæsning. Kunde de ikke, hver enkelt af dem, være Leder for sine Kammerater som Svend Povlsen Gønge, så kunde de være den usvigelige trofaste Fælle, som Underklassemanden Ib Abelsøn, der blev Dronningens Vagtmester, eller de kunde hjælpe af al deres Evne som den lille Bondedreng Palle med det tykke, røde Hår, uselvisk indtil Døden. Gribende, uforglemmelig er Skildringen af den raske lille Palles Død. Ingen af disse Personer, Ib eller Palle, er historiske Personer, men de er Udtryk for Svend Povlsens eget danske Mandsideal, at være i Liv og Død en »ærlig kongelig Tromand og Tjener«, for hvem det ikke var lige meget, om hans Konge hed Frederik eller Carl Gustav. Med andre Ord en typisk Gønge, som ikke vilde gå på Akkord med Uretten, men hellere

vilde sætte Livet ind, end han skulde lade sig tvinge ind under den forhadte svenske Konges Tyranni.

I den store Snaphanekrig 1676-79 fik Svend Gønge mange Efterfølgere blandt sine nærmeste Landsmænd, Gøngerne, der med Stolt-hed og Ildhu satte alt ind, både Liv og Ejendom, i Troskab mod deres retmæssige Konge, Kong Kristian den Femte, deres Hjærters Konge. Endnu i vore Dage har Gøngerne, endnu mere end de øvrige Skåninger, en ganske instinktiv Sympati for deres tidligere Landsmænd Danskerne. Jeg har selv følt denne Samhu hos den prægtige Gønge, til hvis Ære jeg har skrevet depne Afhandling, min Ven Pelle, Forfatteren Peer Johnsson i Broby. Jeg glemmer aldrig den uventede Glæde, hvormed jeg mødte Gøngenhøvdingens Navn, Svend Povlsen Gønge, på Mindestenen ved Indgangen til Broby Hjembygdspark, og oplevede, hvad jeg næppe andetsteds ganske umiddelbart kommer til at opleve, at se Kristian d. Tredies og Gustav Vasas Bibel ligge Side om Side i den gamle pragtfulde Gøngegård i Hjemstavnsparken ved Helgeåen, den hellige Å. Fra min tidligste Barndom i Ellekilde har jeg stirret ind i Skåne mellem Kulien og Helsingborg som i et forjættet Land, det er vort tabte gamle danske Land, sagde min Fader. Derfra skulde vor Slægt engang være kommen til Sjælland. Med Beundring og Taknemmelighed har jeg derfor nu skrevet en Levnedsskildring af en af Skånes bedste Sønner, Snaphanehøvdingen Svend Povlsen med Tilnavnet Gønge, alle raske danske Drenges Forbillede, Gøngenhøvdingen.

Efterskrift

Efter at jeg havde skrevet denne Afhandling i Januar 1947, blev jeg bekendt med, at Forfatteren Cai M. Woel har udgivet et historisk (ikke skønlitterært) Arbejde om »Gøngehøvdingen Svend Poulsen, Danmarks Frihedskamp 1658-60«. Ligesom Severin Kjær søger Woel at give en bred Fremstilling af hele Baggrunden for Svend Povlsens Virksomhed, den store Svenskerkrig 1657-60, koncentrerer sig ikke, som jeg har søgt at gøre det, til selve Svend Povlsen Gønges Livshistorie. I Hovedsagen anvender Woel de samme Kilder som jeg, men på et Par Punkter går han videre, end jeg mener det rigtigt. Han anfører S. 112 nogle gode Folkesagn om Svend Povlsen og Gøngernes Bedrifter i Nordsjælland, som jeg regner for ikke vedkommende hans virkelige Historie, der knytter sig til Halland og Skåne, København og Sydsjælland. Woel anfører S. 130-38 nogle Beretninger fra Sydsjælland, som han regner »som en Slags Folkedigtning med Virkelighedens Elementer i sig«, mens jeg regner dem for Forsøg på romanagtig Kunstdigtning, som Efterklang af Severin Kjær, næsten uden Værdi. Endnu mere værdiløs er et Almuetryk, Pris 4 Skilling, uden Årstal »Gjøngehøvdingen Svend Poulsen«. Det fås E. O. Jordan, Ny Adelgade 14, Hjørnet af Grønnegade, og det er trykt hos Carl Lund.

Gøngernes hjemstavn

Der kan være Anledning til her at gøre nogle Bemærkninger om Gøngernes Hjemstavn. Det er Nørre Skåne, hvor Småland skråner ned mod det skånske Sletteland. Når man rejser fra Helsingborg over Klippan og

Håsleholm til Kristianstad ved Helgeåen, kommer man tværs gennem disse Egne. Der er rigeligt med Skov, Agerjorden ligger spredt, den er stenet og ofte mager. Befolkningen, og navnlig dens Ungdom, har til alle Tider måttet søge ud for at tjene til Udkommet. Fra gammel Tid stod Befolkningen i disse Egne i et særligt Forhold til de danske Konger. Ungdommen kom i stort Antal over Sundet og tog Tjeneste hos Kongen; de blev Kuske, Staldkarle, Jagtbetjente o.s.v. Kongens »Enspændere« kaldtes de, fordi de var fæstede enkeltvis og ikke som Lejetropperne vare hyrede af en Anfører. Det er en Mindelse om disse Tider, når Kjøbenhavn endnu overalt i Skåne kaldes »Kongens By«. I de gamle Tider var Hallandsås og Gønge Herred Grænselandet op imod Sverrig. - Under de hyppige Krige som fandt Sted mellem Rigerne virkede Gøngerne i stort Antal som Spejdere og Friskytter mod de svenske, når de gjorde Indfald i Landet.

Under Karl Gustavs Krige var det derfor naturligt, at den danske Konge brugte Gøngerne til at forurolige Fjenden og hindre hans Brandskatning og Provianteringer. Og der fandtes jo mange Gønger spredt om på Sjælland, navnlig i Nordsjælland og langs Øresundskysten.

Her på Sjælland var deres Omdømme altid godt. Det var kvikke og snarrådige Folk og i alle de overleverede Beretninger opfattes de som Almuens Venner og Hjælpere. Sådant har det utvivlsomt også oprindeligt været i deres Hjemstavn.

Da de danske i 1676 gjorde Forsøg på at genvinde Skåne, påkaldte de ikke forgæves Gøngernes gamle Kærlighed til Danmark. De tjente ligesom ved tidligere Lejligheder den danske Sag som Spejdere, Vejvi-

sere og Friskytter. Da de danske med uforrettet Sag måtte opgive Felttoget og slutte Fred, holdt Svenskerne hård Justits med de såkaldte „Snaphaner“. De blev udryddede, såfremt de ikke i Tide faldt til Føje eller rømte til Danmark. Der er vel heller ingen Tvivl om, at de, da Kri-gen ebbede ud, måtte blive en tung Byrde for den fredeligt arbejdende Befolkning. Bedømmelsen af Snaphanerne fra svensk Side har gennem Tiderne været hård. De blev i Reglen fremstillede som rene Stimænd, i bedste Fald som farlige Oprørere. Vi danske har kun vist ringe Lyst til Fordybelse i dette Emne.

For en halv Snes År tilbage rejstes ved Knäröd lige ved den gamle Landegrænse mellem Halland og Småland en Mindesten til Erindring om det Møde som fandt Sted her i 1612 mellem Gustav Adolf og Christian IV. På Stenens Bagside findes en Indskrift på Dansk forfattet af Professor Vilhelm Andersen:

»Tyst taler dansk Tunge på Bautastenen om Grænsestriden og Grandefreden«.

Der er nu gået halvtredje hundrede År siden Skåninger sidste Gang kæmpede for Danmark, og de har forlængst gjort sig fortrolige med deres nye Fædreland. De nærer ikke mere noget Ønske om Forandring, og det kan vi danske heller ikke. Vi glæder os alle over det venskabelige og tillidsfulde Samarbejde som nu finder Sted mellem Danmark og Sverige. Men når Skåninger mindes den Fortid, som de har haft sammen med Danmark og gør det med Venlighed, så rører det vore Hjerter.

Den 1. Juli 1934 afsløredes i Hjembygdsparken i Håssleholm en Statue af Snaphanen. Den er udført af en skånsk Billedhugger Axel Ebbe fra Hokopinge. Man ser Snaphanen, som han sniger sig frem gennem

Snapphanen af Axel Ebbe.

Krattet med Hånden på Bøsseløbet. Han har affyret sit Skud og er nu parat til at slå fra sig med Kolben. Denne Statue er et virkeligt Kunstværk.

Ved Afsløringen talte Professor Martin P. Nielsen, Lunds Universitets Kansier og selve Landshøvdingen fra Kristiansstad Johs. Nilsson.

Landshøvdingen sagde: »Snaphanerne er gået over i Historien som Oprørere, og man kan spørge sig selv, om det er rigtigt, at Landshøvdingen medvirker til at fæstne deres Minde i Sindene. Det Sæt, hvorpå disse Friskytter og Stimænd førte Krig, har sat Folkefantasien i stærk Bevægelse. Snaphanerne og deres Krigsførelse er nok bleven fejlbedømt. Det er ikke så let at skifte Fosterland, og var det nok ikke heller for vore Forfædre. Det var Kærligheden til Hjembygden, som førte dem til Krigen. Ingen kan forlange, at vi skulde klandre vore Forfædre for det - vi er dem tværtimod Tak skyldige. Efter at Snaphanerne er bievne vel indlevede i vort nye Fosterland og blevet hjemme der, så blev de gode Medborgere«. Disse venlige og forstående Ord må glæde også os i Danmark.

Men når man mindes Snaphanerne på den Måde i Sverige, hvor de dog til Slut statsretlig set måtte stå som Oprørere, hvor meget mere må vi da ikke ære dem her i Landet, hvor de satte Livet ind til Forsvar for deres Fædreland i dets Nød.

J. P. Jensen-Stevns.

ES. Det forekommer mig, at Østsjælland, som var Hovedskuepladsen for Gøngernes Bedrifter herovre, burde hædre dem ved et synligt Minde. Det vilde være en smuk Opgave for Præstø By at fremme denne Sag.

J.-St.

Hans Ellekilde
Født 1891 • Død 1966

Hans Ellekilde.

Dansk folkemindeforsker. 1917-61 var han arkivar ved Dansk Folkemindesamling, hvor han gennem talrige folkelige foredrag og publikationer, særligt om sagn og festskikke, inspirerede folk over hele landet til at indsamle folkeminder på deres hjemegn.

Hans hovedværk er Nordens gudeverden I (Vætter og helligdomme) - II (Årets ring), 1926-51, som er skrevet på grundlag af hans lærer Axel Olriks forarbejder. Grundtanken i dette ufuldendte værk er, at man gennem folkeminderne kan få rede på menigmands åndsliv i oldtiden.